

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАН УКРАЇНИ І МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської
науково-практичної конференції
з міжнародною участю

“Науковий діалог” Схід-Захід”

(12 жовтня 2013 р.,
АР Крим,
м. Бахчисарай)

ЧАСТИНА I

м. Бахчисарай

усиленным практически полным отсутствием позитивного опыта их решения. Транзитивное общество нестабильно по определению. Традиционные социальные институты подвергаются критике за их неспособность служить интересам рядовых граждан. Появившись на пике социально-политических и идеологических противоречий в Украине, движение стало позиционировать себя как всемирное женское движение, как «феминизм третьего тысячелетия».

Деятельность «Фемен» оценивается неоднозначно. Есть мнение, что у лидеров движения есть какие-то свои узкокорпоративные цели, которые неведомы широкой общественности, что все их социальные акции являются только общим фоном для высокооплачиваемых политических акций, направленных против конкретных деятелей. Вполне вероятно, что это соответствует действительности. Однако есть и другие факты. Летом 2013 года Президент Франции Франсуа Олланд представил общественности главную почтовую марку страны с обновленным символом Французской республики – Марианной, одним из прообразов для создания которого стала лидер движения «Фемен» Инна Шевченко. Французский журнал *Madame Figaro* в дополнении к субботнему номеру влиятельной газеты *Le Figaro* включил активистку «Фемен» Инну Шевченко в мировую двадчатку знаковых женщин 2012 года.

Благодатной почвой развития идей «Фемен» стала современная Франция: признанная законодательница мировой моды с сильными католическими традициями – все, против чего активно выступает «Фемен», называя современный мир моды лишь скрытой проституцией, а религию – традиционным путем порабощения женщины.

В ряде регионов земного шара движение «Фемен» уже породило свои противоположности. Что касается Франции, воинственным «Фемен» противопоставят «Антигоны». Движения типа «Анти-Фемен» становятся все более популярными, что, тем не менее, косвенно свидетельствует в пользу силы самих «Фемен».

Подытожив все вышесказанное, можно сделать следующие выводы:

1). Социокультурные условия современного украинского государства вызвали к жизни по-своему самобытное протестное общественное движение, основные идеи которого оказались созвучны мировым общественным процессам.

2). Основной целью движения является привлечение внимания к остросоциальным проблемам современной действительности. Судя по тому резонансу в обществе, который имеют акции, проводимые активистками движения, эта цель в той или иной степени достигается ими.

3). Любые акции «Фемен» привлекают к себе внимание общественности, активно освещаются в прессе, обсуждаются на интернет-форумах, на лавочках возле подъездов и на кухнях. Взгляды разнятся в диапазоне от активной поддержки до резкого осуждения и критики. Однако главный результат деятельности движения, не смотря на всю неоднозначность оценок проводимых девушками акций, – это рост самосознания современной женщины.

Литература:

1. <http://femen.org/> – офіційний сайт руху «Фемени»
2. Політологія: Учеб. для вузів /С.В. Решетников, Н.П. Денисюк, М.Ф. Чудаков и др.; Под ред. проф. С.В. Решетникова. – Мн.: ТетраСистемс, 2000 – 448 с.
3. Волков Ю.Г., Добренков В.И., Нечипуренко В.Н., Попов А.В.. Социология: Учебник / Под ред. проф. Ю.Г. Волкова. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Гардарики, 2003. – 512 с.
4. Гендерология и феминология / Ерохина Л. Д. и др. /http://abc.vvsu.ru/Books/up_genderologija_feminologija/default.asp

Стежко З. В., Стежко Г. П.

ФЕНОМЕН СВОБОДИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦІННОСТЕЙ

Тема свободи завжди стояла на вістрі філософських досліджень, проте просування України по шляху розбудови громадянського суспільства, євроінтеграційні устремління змушують по-новому поглянути на неї. Маємо відзначити фундаментальні розробки, передусім класичні напрацювання Б.Спінози, Р.Декарта, Г.Лейбніца, досліджень екзистенціалістів (М.Бердяєва, А.Камю. Ж.-П.Сартра), неофрейдистів (Е.Фромма) та розробки сучасних вітчизняних філософів – В.Андрущенка, І.Бичка, Г.Горак, В.Кременя, М.Михальченка, В.Нестеренка та інших. Однак, беручи до уваги багатогранність та надзвичайну мобільність концепту “свобода” виникає потреба поновлення досліджень з кореляції громадянських свобод та влади на кожному етапі цивілізаційного поступу.

Політичні виклики сьогодення, багатогранність концептуалізації свободи в постмодерністському дискурсі актуалізують філософську рефлексію на тему свободи як духовної цінності. Наразі маємо за мету до певної міри посприяти розв'язанню проблеми свободи в контексті обраного вектору політичної орієнтації на цінності європейської демократії.

Незаперечним є той факт, що свобода є наріжним каменем демократії. Саме свобода видається тим чинником демократії, який торує шлях до громадянського суспільства та є одним із ключових аксіологічних уявлень, на якому ґрунтується більшість демократій світу. Тож зазначене виводить нас на необхідність поглиблення досліджень самого поняття “свобода”, виходячи із його конкретно-історичного змісту, позаяк абстрактне або заідеологізоване тлумачення свободи часто приводить до оманливих результатів.

Аналіз змісту поняття “свобода” бачиться в ключі визначення самої людської природи, яка є суперечливою, а одним із визначальних чинників цієї суперечливості є уявлення про свободу. Не вдаючись до їх деталізації, відзначимо лише, що свободу позначають два модуси громадянського стану: здатність та можливість волевиявлення. Громадянин може володіти здатністю виявляти волю, але не мати такої можливості. Наразі в контексті громадянського суспільства під свободою, з одного боку, бачиться забезпечення якомога більших можливостей волевиявлення за рахунок зменшення зобов'язань, а з іншого боку, розширення сфери

необхідності. Погодьмося, що “свободен не той, у кого єсть абстрактне право без можливості здійснити його, но той, хто, помімо права, має можливість його здійснення” [1, с. 50]. Таким чином, проявляється суперечність між вродженими устремліннями до свободи та владними можливостями їх реалізації, адже “истинная свобода состоит не в абстрактной возможности действия, но в конкретной власти” [там само].

Означену діалектику формального та реального в можливостях здійснення права необхідно враховувати при формуванні національної ідеї – демократії, яку декларує політична еліта, – спираючись, головню, на національну обумовленість свободи. Проте свобода – явище більш широке, ніж задеклароване право, змістовно вона може протиставлятися необхідності та раціональності детермінації. Постмодернізм декларує право громадян на відмову від відживших себе традицій, утиську “адміністраторської раціональності” (В.Лук’янець). “Свобода личности... – это право личности отвергать общепринятый в этом обществе кодекс рациональности (каким бы он ни был)” [3, с. 22]. Зазначене стає зрозумілим, якщо згадати структуру свідомості, в основі якої лежать мінливі суб’єктивні почуття, пристрасті, позаяк кожна людина від природи тяжіє до свободи ірраціональної (М.Бердяєв), без обмежень – аж до свавілля. Щоб виказати абсолютну свободу, людина може знехтувати загальноприйнятим кодексом раціональності, навмисно наслідувати гіршому вибору, навіть маючи уявлення про кращий; зрештою, свободний вибір вчинку суб’єктом може бути просто випадковим. Наразі раціональна детермінація та об’єктивна суспільна необхідність втрачають свою чинність.

Подібні прояви свободи інколи ведуть до спокуси для еліти прийняти просте рішення – вдатися до примусу, наслідком якого стане або розростання культу владі, або “диктат демократії” у вигляді хаосу та анархії. Але такі режими приречені на тимчасовість, тому що суперечать вродженому прагненню до свободи, пригнічують волевиявлення. Відтак на владу чатує “архаїчний бунт проти непосильного змушення” (І.Берлін), ситуація так званої “негативної свободи”.

Таким чином, ми можемо відмітити значну та непередбачувану мобільність свободи пересічного громадянина, яка може знецінити будь-які зусилля владної еліти в обраному нею напрямку суспільного розвитку. В результаті владний ентузіазм політичної еліти може перерости в розгубленість та бездіяльність.

Відтак ключовим питанням практичного значення для здійснення влади є питання ефективності свободи, надання їй сенсу загальнонаціональної цінності, об’єднавчої ідеї. Ефективною свобода є лише тоді, коли вона втілюється в суспільну практику, раціонально детерміновану відповідальну діяльність, що становить найвищий ступінь свободи (Декарт).

В разі, коли свобода стає загальновизнаною цінністю, вона постає підґрунтям гармонізації індивідуальних інтересів громадян та скеровує їх у демократичне русло. У такий спосіб вибудовується спільний спосіб буття та відповідний йому світ цінностей різних соціальних груп.

Однак діяльність людини детермінується, головню, зовнішніми

чинниками, колективним середовищем, утім це не означає повної залежності людини від зовнішніх обставин, не виключає вияву суб'єктивної волі. Людина сама формує свій внутрішній світ через вибіркове засвоєння світу суспільних цінностей. "Бути означає вибирати себе" – думка не є новою, утім на сьогодні є актуальною. "Особистість не задається природою навіть в її поєднанні з соціальними умовами, а виникає з бунту, таємниці, боротьби із самим собою. – зазначає С.Кримський. – ...Особистість – це система, що морально самокерується, результат усвідомленого вибору людиною свого власного образу..." [2, с. 23]. Тож досягти цілковитої гармонії інтересів у волевиявленні і уникнути суперечностей при цьому практично не є можливим.

Діяльність людини детермінується не самою свободою, а ставленням до неї. Ця детермінація є досить гнучкою – вона не є однозначною та імперативною, а лише спонукає до вибору можливостей самореалізації, керуючись, як правило не розумом, а емоціями. Звісно, впливати на формування уявлень про свободу як цінність на ірраціональному рівні досить складно, проте і полишати цей процес на самоплин, нехтувати думкою широкої громади означало б приректи політичні проекти на неуспіх.

Тож, як бачимо, раціональна детермінація в обґрунтуванні складових свободи є не єдиною, на пріоритетних засадах визнається і ірраціональна обумовленість. Як показує сьогоднішня, в певних культурних традиціях першорядне значення мають релігійно-містичний та емоційно-образний способи обґрунтування свободи. Макс Шелер, наприклад, визнавав за головну форму вияву "позитивної свободи" життєво-практичну, передусім особистий приклад і досвід. А тому звернення до розуму чи просто здорового глузду при формуванні "позитивної свободи" часто не веде до успіху або буває недостатнім.

Наразі спроби влади сконструювати демократичне майбутнє, кладучи на жертвник сьогоднішнього, не видаються за реальні, адже для кожного громадянина свобода, більше ніж будь-яка з інших цінностей, постає взірцем, духовним орієнтиром, з яким співставляється особисте життя. Утім ступінь оволодіння значимістю свободи є різною у кожній окремій людини. Тому є сенс запропонувати іншу модель співбуття – постійного балансування на межі ціннісних пріоритетів кожного з прошарків суспільства – і не з метою подолання їх супротиву суспільній необхідності, а лише задля зменшення ризиків вияву девіантної поведінки, правового та морального свавілля. Наразі окрім постійного моніторингу динаміки складових свободи – матеріальних та духовних чинників – потрібно докласти значних зусиль задля вчасної їх актуалізації та оптимізації співвідношення прав та можливостей їх реалізації. Провідними способами обґрунтування цінності свободи, є: міфологічний, релігійно-містичний, раціонально-логічний, емоційно-образний, життєво-практичний, які, і це слід тримати в полі зору, не завжди гармонізуються в межах єдиної системи принципів вільного волевиявлення.

Але, поза сумнівами, дієвим чинником формування ціннісних орієнтацій на свободу, її базовими засадами на кожному етапі цивілізаційного

поступу є культура. Тож на часі підвищення рівня культури, духовності, гуманітаризація освіти, яка створить умови рефлексивної та моральної самодетермінації особистості на множині можливостей реалізації громадянських прав і свобод

Таким чином, лібералізація усіх сфер буття людини, по шляху якої просувається суспільство, не обумовлює абсолютної свободи, вона лише генерує нові її форми та пригнічує старі, невідповідні викликам демократії. І такі трансформації відбуваються щоразу зі зміною політики.

І наостанок. Виказані нами в формі тез міркування щодо розв'язання проблеми свободи як суспільнозначимої цінності не можуть претендувати ні на повноту аналізу, ні на остаточність висновків. Тож тема потребує свого розвитку, перспективним напрямком якого бачиться дослідження засадничих чинників свободи та пошуку засобів її реалізації в суспільній практиці.

Література:

1. Боббио Н. Свобода и власть // Вопросы философии. – 2013. – №5. – С.48-55.
2. Крымский С. Философия как путь человечности и надежды. – К.: Курс, 2000 – 308с.
3. Лукьянец В., Соболев О. Рациональность – “обычай – деспот”? // Sententiae: наукові праці Спільки дослідників модерної філософії, Вінниця. УНІВЕРСУМ, – 2004. – С.3-27.

Ткаченко К. В.

МАРГІНАЛЬНА ОСОБИСТІСТЬ У ПОСТМОДЕРНУМУ ТВОРЧОМУ ДИСКУРСІ

Особистість – це творець і творіння соціуму. Вона є органічною сходиною буття суспільства, несе на собі відбиток усіх суперечностей життя. У життєдіяльності особистості гостра потреба соціальної адаптації, буттєвої укоріненості відіграє найактивнішу роль у процесі реалізації та самовдосконалення. Небезпека, що спровокована швидкоплинними й часто змінюваними процесами соціуму, не рідко залишає людину відторгнутою та відкинутою на периферію. Особистість залишається на зламі соціального або за його межами. Маргінальність – одне з таких явищ, термінологічно зафіксованих соціальною філософією нещодавно. Громадська думка, реакція державних інституцій на явище маргінальності й до сьогодні в цілому залишаються негативними.

Посилення уваги до явища маргінальної особистості не випадкове. Воно зумовлене роллю, яку відіграють маргінали в сучасному бутті. Часто їх вважають – «дном» суспільного життя. Однак побутує інша думка, за якою маргінальну особистість тлумачать своєрідним авангардом суспільства, провідниками майбутнього, творцями його нових форм і зразків, які найприкметніше можна простежити у творах сучасних українських письменників.

Дослідження різноспрямованих стратегій поведінки дозволило вирізнити три типи потенційної маргінальності.

Перша група – консервативна (та, що стабілізується). Члени цієї групи

– орієнтуються на збереження власного соціального статусу, зокрема професійного. Такій групі притаманна нульова потенційна маргіальність.

Друга група – орієнтована до низу. Індивіди готові до пониження статусу, до виконання менш кваліфікованої праці. Така потенційна маргіальність відзначається від'ємним (мінусовим) значенням.

Третя група – прогресивна. Індивіди зорієнтовані на позитивні зміни, на підвищення соціального статусу. Вони обирають нову професію, більш кваліфіковану та високооплачувану. Це – потенційна маргіальність з позитивним значенням.

Кожній групі відповідає своя стратегія поведінки. Першій – стратегія стабілізації, а другій та третій – протилежно спрямовані стратегії. Відповідно – стратегія зниження та підвищення статусу, яка рухає усю соціальну структуру суспільства та впливає на загальний напрям та інтенсивність соціальних переміщень, характер стратифікації та міру маргіалізації суспільства [2, с. 12-17].

Зокрема, Е. Стоунквіст доповнює характеристики маргіальної людини оптимістичними положеннями про можливість подолання культурного конфлікту, але за тривалий час (близько двадцяти років). Він виділяє три фази еволюції маргіальної людини:

- особистість не усвідомлює перебування у процесі конфлікту культур, а лише «всмоктує» панівну культуру;
- конфлікт стає усвідомленим;
- пристосування до ситуації (успішне або ні).

Отже, для американської традиції притаманний суб'єктивно психологічний, культурологічний підхід визначення маргіальності [3, с. 161-163].

І. Малишев стверджує, що «маргінал» – слово модне, але поняття досить невизначене. Відтак, не цілком зрозумілою є роль цього явища в культурі. Ключовою у визначенні поняття «маргінал» вважаємо характеристику – «позасистемний». У художній культурі маргінал існує поза основними для неї художніми напрямками, поза основними типами художнього мислення і мови [4, с. 62-63].

Культурна маргіальність виникає в умовах життєдіяльності окремих особистостей чи груп, ціннісні пріоритети і моделі поведінки яких одночасно орієнтуються на різні культурні системи та їх вимоги, але в жодній із них не інтегровані. Носіями культурної маргіальності можуть бути різні «мігранти»: селяни, що мешкають у місті, змішані шлюбні пари, старі люди з «молодою душею», жінки-матері, які мріють про кар'єру, бісексуали тощо.

Об'єктивними причинами, які породжують культурну маргіальність, можуть бути процеси суспільної трансформації, модернізації, «перебудови», міграційні процеси, а суб'єктивними – індивідуальне прийняття або соціально схвалених цілей (політичне «інакомислення»), або і цілей, і засобів їх досягнення (бродяги, наркомани), або культурна «роздвоєність» людей, які без визначення власних життєвих орієнтирів запозичують елементи різних культур.

Культурна маргіальність знаходить вияв у постмодерній літературі,